

Силабус освітнього компонента Програма навчальної дисципліни

Історія Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Шифр та назва спеціальності
032 Історія та археологія

Інститут
ННІ соціально-гуманітарних технологій

Освітня програма
Історія науки та українознавство

Кафедра
Українознавства, культурології та історії науки
(310)

Рівень освіти
Третій (доктори філософії)

Тип дисципліни
Фахова, вибіркова

Семестр
3

Мова викладання
Українська,

Викладачі, розробники

Гутник Марина Валеріївна

Maryna.Gutnyk@khp.edu.ua

Кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри українознавства, культурології та історії науки

Авторка понад 140 наукових і навчально-методичних публікацій. Провідний лектор з курсів: «Історія науки і техніки» та «Історія та культура України» для студентів хімічних та нехімічних спеціальностей.

[Детальніше про викладача на сайті кафедри
http://web.kpi.kharkov.ua/ukin/vikladachi](http://web.kpi.kharkov.ua/ukin/vikladachi)

Загальна інформація

Анотація

Дисципліна спрямована на вивчення особливостей становлення вищої технічної освіти в Україні, зокрема у Харкові, а також історії відкриття та функціонування першого вищого технічного закладу в Наддніпрянській Україні. У дисципліні розглянуто структурні зміни, що відбулися впродовж ХХ ст., а також на початку ХХІ ст., показано які заклади були створено на основі Харківського політехнічного інституту. Аналізується діяльність провідних учених та наукових шкіл. Розглянуто студентське життя та діяльність молодих учених. Охарактеризовано міжнародну діяльність, здійснено аналіз її напрямків починаючи з кінця ХІХ ст. Зроблено висновки про діяльність закладу та перспективи подальшого розвитку вищої технічної освіти України в контексті світового розвитку освітніх технологій.

Мета та цілі дисципліни

Формування у аспірантів поглиблених знань з історії зародження та подальшого розвитку вищої технічної освіти, провідних вищих технічних навчальних закладів України, зокрема Харківського

політехнічного інституту, особливості розвитку та досягнень професорсько-викладацького складу, організації наукової діяльності та їх практичного застосування у своїй дослідницькій роботі, ознайомитися з етапами розвитку інституту, напрямками науково-дослідної діяльності та формування перших наукових шкіл.

Розуміння основних закономірностей розвитку науки, усвідомлення ролі і значення наукових досліджень для розвитку суспільства.

Здатність брати участь у дискусійних обговореннях з історико-наукової проблематики, у різних формах наукової комунікації

Здатність до критичного осмислення результатів дослідницької діяльності.

Здатність репрезентувати та оприлюднювати підсумки наукового дослідження.

Усвідомлення відповідальності за результативність та достовірність наукового дослідження.

Здатність в межах обраної спеціалізації здійснювати інноваційні дослідження, які спрямовані на вирішення фундаментальних наукових проблем, вміння готувати результати історико-наукових досліджень до оприлюднення у фаховому середовищі.

Вміння застосовувати сучасні методи викладання історії та суміжних навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах

Формат занять

Лекції, семінарські заняття, консультації. Підсумковий контроль – іспит

Компетентності

K07. Здатність здійснювати історіографічну критику, уміти виявляти необ'єктивну інформацію і неупереджено інтерпретувати зміст досліджуваної літератури.

K08. Володіння основами наукового пошуку історичних джерел та здійснення їхнього аналізу, з врахуванням останніх досягнень у галузі історичного джерелознавства.

K09. Здатність до організації та проведення наукових досліджень відповідно до новітніх тенденцій розвитку історичної науки. Вміння здійснювати наукові дослідження із залученням широкого кола джерел і наукової літератури, сучасних методів дослідження із найактуальніших історичних проблем.

K10. Розуміння основних причинно-наслідкових зв'язків та закономірностей історичного процесу, набуття навичок критичного мислення, вміння систематизувати, узагальнювати та оцінювати отриману інформацію.

K11. Розуміння тенденцій розвитку суспільства і науки на сучасному етапі та їхнього зв'язку з минулим досвідом. Вміння логічно аргументувати і доказово відстоювати власну позицію під час наукової дискусії.

Результати навчання

ПР07. Володіти методологією історіографічної критики, уміти виявляти необ'єктивну інформацію і неупереджено інтерпретувати зміст досліджуваної літератури.

ПР08. Знати та володіти основами наукового пошуку історичних джерел і здійснення їхнього аналізу з врахуванням останніх досягнень у галузі історичного джерелознавства.

ПР09. Демонструвати здатність до організації та проведення наукових досліджень відповідно до новітніх тенденцій розвитку історичної науки, вміти здійснювати наукові дослідження із залученням широкого кола джерел і наукової літератури, сучасних методів дослідження з найбільш актуальних історичних проблем.

ПР10. Розуміти основні причинно-наслідкові зв'язки та закономірності історичного процесу, демонструвати навички критичного мислення, вміння систематизувати, узагальнювати та оцінювати отриману інформацію.

ПР11. Розуміти тенденції розвитку суспільства і науки на сучасному етапі та їхній зв'язок з минулим досвідом. Демонструвати вміння логічно аргументувати і доказово відстоювати власну позицію під час наукової дискусії.

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 120 год.: лекції – 20 год. семінарські заняття – 20 год., самостійна робота – 80 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

Історія та культура України

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

За програмою навчання передбачено проведення лекційних та практичних занять, виконання індивідуального завдання у вигляді реферату та завдань для самостійної роботи студентів.

При викладанні дисципліни «Історія науки і техніки» з метою активізації навчального процесу передбачено застосування сучасних навчальних технологій, таких як: проблемні лекції, відкриті обговорення, презентації.

Лекції проблемного характеру – один із найважливіших елементів проблемного навчання студентів. Вони передбачають поряд із розглядом основного лекційного матеріалу встановлення та розгляд кола проблемних питань дискусійного характеру, які недостатньо розроблені в науці й мають актуальне значення для теорії та практики. Лекції проблемного характеру відрізняються поглибленою аргументацією матеріалу, що викладається. Вони сприяють формуванню у студентів самостійного творчого мислення, прищеплюють їм пізнавальні навички. Студенти стають учасниками наукового пошуку та вирішення проблемних ситуацій.

Семінари-дискусії передбачають обмін думками і поглядами учасників з приводу даної теми, а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди та переконання, виробляють вміння формулювати думки й висловлювати їх.

Презентації – виступи перед аудиторією, що використовуються для представлення певних досягнень, результатів роботи групи звіту про виконання індивідуальних завдань, проектних робіт. Презентації можуть бути як індивідуальними, наприклад виступ одного слухача, так і колективними, тобто виступи двох та більше слухачів.

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

Зародження вищої технічної освіти в Європі.

Харківський технологічний інститут наприкінці XIX – на початку XX ст.

Особливості розвитку Харківського технологічного інституту в 20-ті рр. XX ст.

Харківський механіко-машинобудівний, хіміко-технологічний та електротехнічний інститути в 30-ті рр. XX ст.

Харківський механіко-машинобудівний, хіміко-технологічний та електротехнічний інститути в роки Другої світової війни і перші повоєнні роки

Харківський політехнічний інститут у 50-ті – 90-ті рр. XX ст.

Проблемні лабораторії

Наукові школи. Напрямки досліджень.

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» наприкінці XX – початку XXI ст.

НТУ «ХПІ» як провідний вищий технічний навчальний заклад України

Теми практичних занять

Практичні заняття в рамках дисципліни не передбачені.

Теми семінарських занять

Кирпичов В.Л. – фундатор вищої технічної освіти в Україні

Студентське життя

Комерціалізація наукової діяльності у ХТІ

Реформування вищої школи в Україні. «Українізація» навчального процесу в ХТІ, особливості та наслідки

Зародження електротехнічної освіти

Доба Великого терору в Україні

Роль ректора М.Ф. Семко у подальшій розбудові ХПІ

Реорганізація ХПІ у 1950 – 1960-ті рр.

Науково-технічні школи ХПІ

Новий поступ НТУ «ХПІ»

Теми лабораторних робіт

Лабораторні роботи у рамках дисципліни не передбачені

Самостійна робота

1. Значення робіт В.Л. Кирпичова для розвитку науки.
2. Поняття: «наукова школа», «науковий лідер»
3. М. Гельферіх та його меценатська діяльність щодо ХТІ.
4. Участь учених ХТІ в електрифікації міста Харкова
5. Використання фінансів на потреби ХТІ.
6. Постать науковців: І. А. Красуський, Є. І. Орлов, О.М. Щукар'юв, О. Й. Гундер
7. Постать науковців: М. П. Клобуков, О. О. Потебня, О. Х. Хінкулов, О. Б. Брон.
8. Наукова та педагогічна діяльність П.П. Копняєва.
9. Доля першого ректора ХПІ – Гелярія Славіна
10. Виконання досліджень для задоволення потреб фронту.
11. Біографія та науковий доробок В. В. Гавранека, Г. В. Куколева, Б.О. Носкова, С. М. Хмари
12. Інформаційна революція. Основні ознаки, періоди та використання інформаційних технологій на сучасному етапі
13. Гуртки та секції Палацу студентів, спортивні досягнення студентів-політехників.
14. Участь студентів у міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та олімпіадах.
15. Видатні випускники НТУ «ХПІ».

Література та навчальні матеріали

Базова література

1. Журило А. Г., Журило Д. Ю. Нариси історії Харківського політехнічного інституту. Конспект лекцій. А. Г. Журило, Д. Ю. Журило; НТУ «ХПІ». Харків : ФОП Панов А. М., 2021, 216 с. 2 примірн.
2. Перші директори-ректори НТУ «ХПІ». Нариси життєвого та творчого шляху: монографія / Марина Гутник, Олена Тверитникова; за наук. ред. проф. В. М. Скл'яра. Харків : ФАКТ, 2022. 140 с. <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/59046>
3. Історичні нариси з розвитку техніки в Україні : кол. монографія / Л. О. Гріффен [та ін.] ; заг. ред. Л. О. Гріффен. Київ : ТОВ "Талком", 2023. 440 с. <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/be768c25-fc0f-421c-821f-92068ab3285a/content>

Допоміжна література

1. Гутник М.В. Професор Василь Іванович Альбіцький – провідний учений Харківського технологічного інституту у галузі гідравліки (19.03.1850 – після 1916). Історія науки і біографістика.2018, 2. <http://inb.dnsgb.com.ua/2018-2/07.pdf>

2. Гутник М.В. Професор Костянтин Олексійович Зворикін – один із фундаторів науки з технології матеріалів. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2019, Т.2, № 52, 272-277. <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/38901>
3. Гутник М.В. Вчений в галузі котлобудування, професор Харківського практичного технологічного інституту Олексій Іванович Предтеченський (1857-1905). Дослідження з історії техніки. К. : НТУУ «КПІ», 2018, Вип. 24. С. 40–44.
<https://ela.kpi.ua/handle/123456789/32778?locale=en>
4. Тверитникова О. Є., Гутник М. В., Радогуз С. А. Міжнародний трансфер інновацій технічних наук України у ХХ ст. Сторінки історії, 2019. Вип. 49, с. 234-247 doi.org/10.20535/2307-5244.49.2019.189564
5. Тверитникова О.Є, Гутник М.В., Гречко О.М. Персоналії електротехнічної галузі: засновник напрямку низьковольтного електроапаратобудування України – професор Б.Ф. Вашура (1889–1969). Історія науки і біографістика. №1, 2021, с. 205–226. doi.org/10.31073/istnauka202101-13, <http://inb.dnsgb.com.ua/2021-1/13.pdf>
6. Гутник М. В., Ткаченко С.С. Становлення хімічних досліджень у Харківському практичному технологічному інституті (Харківському технологічному інституті імператора Олександра III) наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Історія науки і біографістика, 2019, № 4.
<http://nbuv.gov.ua/UJRN/INB Title 2019 4 12>
7. Гутник М.В. Науковий доробок професора Антонія-Боніфация Павловича Пшеборського – фахівця у галузі математики й механіки / Матеріали 17-ї Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні питання історії науки і техніки» (Київ, 27–29 вересня 2018 р.) / Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК; Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». – Київ, 2018. – С.69–72.
<https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/39008>
8. Гутник М.В. Доба «великого терору» і доля першого ректору Харківського політехнічного інституту – Гелярія Славина // Матеріали ХVІ Всеукр. конф. молодих учених та спец. Історія освіти, науки і техніки в Україні, присвяч. ювіл. датам від дня народж видатних учених в галузі аграрних наук – основоположників сільськогосподарської дослідної справи в Україні за своїми напрямками: Кудашева Володимира Олександровича (1846–1916), Овсинського Івана Євгеновича (1856–1910), Махова Григорія Григоровича (1886–1952), Київ, 14 трав. 2021 р. / НААН, ННСГБ. Вінниця :ФОП Корзун Д.Ю., 2021. 362 с. с. 50 –53. <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/52757>
9. Гутник М.В. Мефодій Іванович Кузнецов у вирі подій першої половини ХХ ст. Зб. наук. праць за матеріалами науково-практичної конференції (11-12 листопада 2021 р.) «Духовно-моральнісні основи та відповідальність особистості у долі людської цивілізації». Харків: НТУ «ХПІ», 2021. – Вип.52(56) – С.158-169. <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/56031>
10. Ткаченко С.С., Гутник М.В. Історія української вищої технічної освіти для жінок. Зб. наук. праць за матеріалами науково-практичної конференції (11-12 листопада 2021 р.) «Духовно-моральнісні основи та відповідальність особистості у долі людської цивілізації». Харків: НТУ «ХПІ», 2021. Вип.52(56) – С.223-231. <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/56065>
11. Гутник М.В. Внесок професора Г.О.Латишева у започаткування викладання та наукових досліджень у галузі сільськогосподарського машинобудування у Харківському технологічному інституті / Гутник М.В. // Матеріали ХІІ Міжнародної конференції молодих учених та спеціалістів, присвяченої 100-річчю від дня створення Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України (м. Київ, 19 травня 2017 р.) / Нац. акад. аграр. наук України; Нац. наук. с-г. б-ка НААН; Рада молодих вчених НААН [та ін.]. – К.: ТОВ «Центр поліграфії «КОМПРИНТ», 2017. – С. 70–72.
<https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/4623d519-6b23-4762-937b-91303f05e439/content>

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності студента та розподіл балів

100% підсумкової оцінки складаються з усних виступів на семінарах (50%) та самостійної роботи (20%).

Isnum: 30%

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Аспірант повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту. Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/>

Погодження

Силабус погоджено

Дата погодження, підпис
17 жовтня 2023 р.

Завідувач кафедри
Олена ТВЕРИТНИКОВА

Дата погодження, підпис
17 жовтня 2023 р.

Гарант ОП
Олена ТВЕРИТНИКОВА